

Издательскій Комитетъ Харьковскаго Общества
распространенія въ народъ грамотности.

ОПОВИДАННЯ

ПРО

Грыцька Квитку-Основьяненко

Написавъ Б. Тринченко.

ХАРЬКОВЪ.

Паровая тип. И. М. Варшавчика, Николаевск. № 3.

1902.

ГЛАВНЫЙ СКЛАДЪ ИЗДАНИЙ:

Въ Харьковѣ: Ветеринарная ул. № 26, складъ издательскаго комитета, розничная продажа на Благотѣщенскомъ базарѣ—книжная торговля Бомина. Другіе склады: въ Харьковѣ—въ складѣ губернскаго земства, въ кн. магазинахъ Суворина, Дредера, Югансона и др., въ Петербургѣ—въ книжныхъ магазинахъ Московскихъ книгопродавцевъ (Итальянская, 27—2, уг. Екатерининской), Митурникова, (Казанская ул. д. № 11), Гольценъ, (Литейный пр. № 28), „Школьное дѣло“ (Колокольная ул. № 9), Вольно-Экономическое Общество, (Забѣлскій, 33), Аскарихановъ, (Троицкая № 6), въ Москвѣ—книжн. магазины Н.ковъ-бр. Салаевыхъ, Тихомировъ, (Кузнецкій мостъ), Сташновъ и Курининъ, (Ильинка, верхніе торговые ряды, средняя линия 120), Книжное Дѣло, (Мохомая д. Бенкендорфа), „Труды“ (Тверская ул.), Карцевой, „Сотрудники школы“ Зальтской (Воздвиженка д. Армяндъ), въ Одессѣ—въ книжныхъ магазинахъ: „Печатное Дѣло“, (Пушкинская ул. собст. д. № 20), въ Нижнемъ-Новгородѣ—въ книжн. складѣ губ. земства, въ Обществѣ распространенія начального образованія, Училищно-Епархіальномъ Совѣтѣ при братствѣ св. Георгія: въ Твери—въ кн. скл. губ. земства, въ Вяткѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ Тамбовѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ Тулѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ Курскѣ—въ кн. скл. губ. земства и Обществѣ содѣйствія народн. образованія, въ Кіевѣ—въ Обществѣ грамотности и кн. маг. Просвѣщенко, въ Новгородѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ Орлѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ Полтавѣ—въ кн. скл. уѣздн. земск. управы, въ Перми—въ кн. скл. губ. земства, Симбирѣ—въ кн. скл. губ. земства и уѣздн. комит. попечит. о народн. трѣвѣ, въ Саратовѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ Екатеринбургѣ—въ кн. скл. Лозанкова, (Екатерининскій пр. д. Потрова), въ Вѣлѣхъ, (Тулъской губ. въ кн. скл. уѣздн. земск. управы, въ Земьковѣ—Полтавск. губ. въ кн. скл. уѣздн. земства, въ Анамкѣхъ Херс. губ.—въ скл. уѣзд. земства, въ Славянскосербскѣ—Екатериносл. губ. въ кн. скл. уѣздн. земства, въ Челябинскѣ—въ читальн. библиотекѣ, въ Херсонѣ—въ кн. маг. Шаха, въ Елизаветградѣ—Херс. губ. въ кн. скл. уѣздн. земства, въ Сѣлѣхъ—Кіевской губ. въ кн. маг. Цюскаго, въ Пензѣ—въ кн. скл. губ. земства, въ г. Александровскѣ Екат. губ.—въ складѣ уѣздной земской управы.

Книги Издательскаго Комитета Харьковскаго Общества грамотности.

№ 13. А. Г. Разумовскій. 14. Южно-Уссурийскій край и переселенцы. 15. Жуковский—допущена въ ученит. 6-ки низшихъ и среднихъ учебныхъ заведен., въ народныя читальни и на народныя чтенія. 19. О шелкѣ—одобрена для библиот. всѣхъ низш. и средн. учебн. заведеній. 20. Прекрасная Нивернеза—допущена въ библиот. всѣхъ низшихъ и средн. учебныхъ заведеній и въ народн. читал. 21. Добрые люди стараго времени на Руси. 22. Швейцарія, полн. изд. 23. Магометъ. 24. Желѣзныя дороги—допущена въ библиот. всѣхъ низшихъ и среднихъ учебн. завед., народн. читальни и для народн. чтеній. 25. Перекоты-поле. 26. Овраги, ихъ закрѣпленіе и обмѣшеніе—одобрена для библиот. всѣхъ низшихъ и среднихъ учебн. заведеній. 27. Г. С. Оковорода—допущ. въ учен. 6-ки низш. учил. и въ общ. народ. читальни и 6-ки 29. Какъ жить въ Китаѣ—допущена въ учебнич. библиот. городск. и сельскихъ училищъ и въ народн. читальни. 30. Голландія. 31. Братства.—32. На краю свѣта.—33. Школа.	Допущены Ученымъ Комитетомъ Министрства Народн. Просвѣщ. въ учебнич. библиотекы народныхъ училищъ. Допущена въ ученит. библиот. низшихъ и средн. учебн. заведеній, народн. читал. и для народныхъ чтеній.

Издательскій Комитетъ Харьковскаго Общества распро-
страненія въ народѣ грамотности.

ОПОВИДАННЯ

— ❧ П Р О ❧ —

Грыцька Квитку-Основьяненка.

Мапысавъ Ё. Гринче,

кивъ за двисти)
бувъ полковны-
яъ Иванъ — бувъ
у. У того Озюм-
снѣъ Хведиръ.
ѣъ нѣякого вряду.
диръ Квитеа зъ
промижъ всима
його диты: двое
на звалы Андри-

ХАРЬКОВЪ,

Типо-Литографія И. М. Варшавчика, Николаевская, № 3.

1902.

Дозволено цензурою. Харьковъ, 12 Марта 1902 г.

13. А. Г. Разумовск
14. Южно-Уссурійск
край и пересел
15. Жуковский—допуи
заведен. въ на
19. О шелкѣ—одобре
20. Прекрасная Нива
учебныхъ заве
21. Добрые люди ст
времени на Рус
22. Швейцарія, поли.
23. Магометъ.
24. Желѣзныя дороги
учебн. завед., д
25. Перекопы-поле.
26. Овраги, ихъ закр

ОПОВИДАННЯ

— П Р О —

Трицька Квитку-Основьяненка.

I. Молоди лита.

На Вкраини, підъ мистомъ Харьковомъ, є село Основа. Здавна вже селомъ тимъ володили багати паны, на призывще Квитки. Квитки давно вже въ Харьковщини оселылися, ще тоди, якъ тамъ земли вильни булы. Занявъ собі Квитокъ ридъ на простори найкращи шыроки займанщины, и стався той ридъ багатый та вельможный. Колысь (рокивъ за двисти) одынь зъ тыхъ Квитокъ, Грыгорій, бувъ полковнымъ Харьковського полку, а його сынъ Иванъ—бувъ потимъ полковникомъ Озюмського полку. У того Озюмського полковника Ивана Квитенъ бувъ сынъ Хведиръ. Бувъ то панъ багатый вельмы, але безъ ніякого вряду. Жыты було добре, и вславывся Хведиръ Квитка зъ своєї ласкавосты та зъ гостынносты промижъ всима Харьковськымы панами. Булы въ його диты: двое сынивъ та трое дочокъ. Старшого сына звали Андріємъ. Другый сынъ народывся 18 листопаду (XI) року 1778-го. Охрещено його Грыгоріємъ.

Кволий та хыравый бувъ Грыцько Квитка змалку. Напала на його велька золотуха. И, якъ то кажутъ, до лыха та ще лыхо. Сивъ у хлопця на оци ячми-нець. Нерозумна нянька взяла та й зирвала його. А воно й прыкынулася до очей золотуха. Зовсимъ ослипла бидолашна дытына. Почалы батько та маты и по ликаряхъ и по знахаряхъ кыдатися, та ниhto не вмивъ пособыты. Гоилы — гоилы ликари та зна-харькы, золотуху выгоилы, а свиту хлопцеву не вер-нули: ослипъ на обидва ока.

Сумне та важке було тоди жыття бидолашному хлопцеву. Не сая йому сонечко ясне, не цвितуть йому квиткы пышны, не можна й играшкамы та гулянкамы дытячымы бавыцьця. Темно йому навкругъ, тилькы чуе винъ зъ усихъ бокивъ голоса, а не бачыть ни-чого й никого. И мабуть не безъ того, що тая тем-рява прыгничувала хлопцеву душу, ще змалку засму-чувала ии и надовго примусыла Грыцька зажуренымъ сердцемъ надъ жыттямъ сумуваты, не знаходючы въ йому радощивъ свитовныхъ.

Вже ажъ якъ симъ рокивъ йому було, почавъ винъ одужуваты, выгоилюсь очы, ставъ бачыты. Покращале йому тоди: мигъ винъ уздриты свить шырокий... Хочъ и не такъ весело було на тому свити. Батько Грыцькийъ бувъ ласкавый, любивъ дитей, але жъ у батька свого клопоту було багато, и зридка винъ зъ дить-мы бувавъ. Маты була розумна, освичена пани, але жъ

гордовита та сурова. Не дуже ласкова вона була до дітей та й до Грыцька.

А Грыцько вже й вчыця почавъ. Бувъ у його дядько ридний, чернець, Наркызъ Квитка. Ото жъ той дядько за його наукою доглядавъ. А вчыты Грыцька приходивъ чернець зъ монастыря; невесела й наука була...

А дядько чернець ще надолужавъ:

— „На свити“, — каже, — „недобре жыты. Краще йтъ въ ченци та въ Бога грихи видмолювати“.

И ти слова падали на хлонцеву душу и займалъ їи зглыбока. Часто думавъ винъ про чернече жыття, и все кращымъ та кращымъ уявлялося воно йому...

Писля ченця вчывся винъ у монастырьскій школи. Вчывся не багато: абы вмиѣ чытаты та пысаты та й годи.

Жывъ Грыцько Квитка дома, на Основи, середъ буйного та пышного саду основьянського. Бувъ той садъ велькою втихою хлонцеви. Довго винъ його не бачивъ, а теперъ залюбки блукавъ по йому, думаючи свои думкы невесели. Жылы дома ще по — старосвітському, по — украинському. Тоди ще жылы такъу си наны по Харьковщини, и тилкы найзаможниши почалы перейматы деяки чужи звычаи. Переймавъ ихъ и Грыцькивъ батько, а найбильше гордовита та пановита його маты. Але все жъ измалку чувъ хлонецъ у батьковій господи та й усюды по околици щыру украинську мову. Та й звычаи въ изоденному жытти були тоди въ панивъ ще прости: и родыны, и хрестыны, и во-

силля, и похоронъ— все видбувалося однаково, що въ пана, що въ мужыка, а тильки, що въ пана пышніше було, а въ мужыка убожче. Тымъ то змалечку Грыцько добре надывывся на вси ридни звичаи; а доглядатыся до йныхъ йому було колы, та й умивъ винъ до всего додывлятыся. Тымъ то винъ ще змалечку знавъ ридну мову та народни звичаи.

Але все жъ невесело було йому жыты. Часто й гости бувалы, бо дуже гостынний бувъ його батько,—та що хлопцеви зъ тыхъ гостей? Вони батька—матиръ веселять, а не його.

Трохы веселише було Грыцькови святками—Риздвяннымы та Велыкоднымы. Икъ Велыкодню вси диты въ Квитчынній симъти вчылы велыкодню виршу. Се бувала одна зъ тыхъ старосвитськихъ виршъ на библийни подии, що складады за давнихъ часивъ то бурсаки, то спудей зъ кийвеськои академіи на втиху прыхыльного до такой поэзии земляцтва. Теперъ си вирши тильки де-не-де дожывають вику по селахъ, а тоди вони пышались и по мужыцкыхъ хатахъ и по панськихъ будынкахъ. Виршу мали Квиткы проказувалы передъ батькомъ—матирью, и се зацикавлювало Грыцька и дуже йому подобалося.

А тымъ часомъ дядько-чернець усе казавъ хлопцеви про марнисть свиту сього та про тыхе жыття чернече, и такъ тымы словами хлопеце сердце впоивъ, що намыслывъ хлопець питы въ ченци. Дарма, що малый тоди бувъ, а думка ся якъ опанувала його, то вже й

не покинула. Довго винъ боявся казаты про це батькови та матери, а дали такы насмилывся, сказавъ. Здывувалысь батько-маты, почалы вмовляты хлопця, та ничего не вдіють: „Пустить!“ та й годи. Бачуть вони, що тутъ добра дядькова направа, та й стали казаты сынови, щобъ винъ перечасувавъ, покы підросте,—тоди вже хай робить, що схоче. Довго не згожувавсь малый Грыцько, та нарешти мусывъ и зоставсь дома до зросту.

А зоставшыся дома, почавъ жыты тихымъ побожnymъ жыттямъ. Чытаючы кныгы божественни та ходячы до церкви, перебувавъ винъ свои хлопъячи дни. Частенько навидувався винъ и въ близькый (пидъ Харьковомъ) монастырь Курязьський, де ченцювавъ його дядько Наркызъ, та набырався тамъ чернечого духу.

А батько та маты не про те дбалы, а мыслылы, якъ бы сына у бильши паны вывести. Тоди панство у насъ мало вельку сылу и почыпало ебыватыся въ неи змалечку. Вувъ бо тоди такый взычай, що записыувалы паны своихъ сынивъ на яку службу ще малымы дитьмы: хлопця дома сыдыть та ще, може, зъ дитьмы гуляецця, а його вже до службы запысано, ваче воно й справди тамъ служыть. Е тамъ таки пнсари, що за його дило справляють, а хлопецъ бавыцця соби дома. А началныкови се добре, бо за се йому видъ батька хлопецвого чымало прыбутку: и гришмы, и йижею и усимъ. И за те хлопецъ той, хочъ николы и въ вичы не бачывъ службы, а дывнсь,—уже й „чынь“ має. И що

багачшый у його батько, що бильши хабари посилає винь старшому, то швыдче й хлопець тыхъ „чинивъ“ здобуде. И отакъ-отъ-станецьця, що ще молоде паненя, а вже поставлено його старшынуваты надъ старшымы людьмы, що вже й служуть давно, та, на лихо соби, вбоги,—бо найбильше право, найбильшу сылу давали тоди людьни не розумъ та дотеппність, а ридь багачый панський. Якъ не стало на Украини козацтва, а замісто його зъ старшыны козацкою постало панство, то поробылося и панство домонтарямы, що на пыхъ крипацькый народъ робывъ, а вони, бенкетуючы, свое жыття зводылы та куцуwały своимъ дитямъ „чыны“ за молоду. Тилькы найубожчи, що йимъ ни звидкы було грошей на те взяты, самотужкы, своею працею, доходылы выщого становыща

Отакъ-отъ сталося й зъ Грыцькомъ Квиткою. Запысувано його то до війська, то до герольдіи, то зновъ до війська, и це почалося ще тоди, якъ йому було тилькы чотырнадцять рокивъ. Не бачывъ хлопець тіей службы и въ вичи, живъ соби дома,— тилькы иноди посылавъ його батько до старшого на бенкетъ чы зъ якимъ гостынцемъ. И, отакъ-отъ служачы, ставъ Грыцько Квитка шиснадцять рокивъ (року 1794-го) ажъ копытаномъ.

Одначе самому йому не було таке жыття до вподобы, и все не кыдавъ винь старой думкы про чернечый захыстокъ.

Тымъ часомъ його старшій братъ одруживсь, та й самъ Грыцько дійшовъ уже повного зросту, бо було йому двадцять и два роки, и мягъ винъ чыныты, що хотивъ. И ото наважывсь нарешти зробыты те дило, що ще змалку намыслывъ його. Изновъ прыйшовъ винъ до батька—матери, та й зновъ сказавъ йимъ, що йде въ ченци. Не прыстали на те батько—маты й теперь.

— „Нема тобі мого батьківського благословення на те, щобъ ты бувъ ченцемъ!“ каже батько.

Та не послухався Квитка. Попрощалася зъ нимъ симья, та й нишовъ винъ року 1801-го въ Курязьський монастырь послушныкомъ, проминявши свою Основу на монастырськи стины, бо въ йихъ сподивався знайты собі кращого, души любишого жыття.

Лисовою дорогою, середъ зеленого густолыстого дерева, проихавъ Грыцько Квитка у Курязьський монастырь, що стоить висимъ верстовъ одъ Харькова. На высокости, зъ трохъ бокивъ оточено садами та купами деревъ, побудовано той монастырь. Кручувата гора поросла всякимъ зеломъ и брала на себе очы своею дыкою красою. А холодни джерела были зъ реберь тіей горы чыстою, прозорою водою. Пышный бувъ той куточокъ монастырський и приваблювавъ винъ до себе душу й поглядъ Квитчынь. Удягъ Квитка послушныцку одежу та й зоставсь у монастыри.

И гарно йому було тамъ середъ того закуточка, природою багатого. Додержувавъ винъ щиро постаневу монастирську, робывъ усе, що робили послушныкы, николи не мынавъ службы церковной, а вильной хвилыны выпвалася його душа музыкаю. Зъ дозволу игуменового стояло въ його келіи фортецяно, на стини высила флейта, и винъ гравъ на нихъ, komponуючы духовни концерты до спиву.

Харькивський архырей Сулыма, йиздючы въ Курязьський монастырь, скоро помитывъ тамъ молодого послушныка Квитку и почавъ його браты зъ собою въ Харьковъ. Оце йиде архырей у нышному берлыни, а Квитка въ убогій чернечій одежи стоять иззаду, за берлыномъ,—и такъ йидуть по Харькову. Прийиде въ Харьковъ, завитае й додому, гостюе...

Та де-дали, все гирше ставало Квитци. Хотивъ винъ бачыты правдыве жыття людське, на добри дила багате; порывалася його душа до чогось гарного та величного, та не мигъ винъ самъ зрозумиты, до чого вона порывалася. Спершу мыслывъ, що те гарне та величне знайде въ чернечому жытти. Отъ же й добувся винъ сього жыття, а того, чого душа його прагнула, въ йому не знайшовъ...

А тутъ батько й маты вмовляють, просять, щобъ вертався додому. Батько все нездужае, на сылу запенадае, на Божій уже дорози. И згадуюцьця Грыцькови його слова: „Поки ченцемъ будешъ,—забороняю тобі ходыты на мою могилу!“

Тяжко йому було, хиталася його душа сюды й туды. И, щобъ переважыты спокусу, прохавъ винъ приставыты його до найтяжчої роботи.

И стававъ до найважчихъ робить, и робывъ ихъ зъ усїей силы. Але жъ ще було лихо: хырне та кволе здоровля въ його було, и не мигъ винъ подужуваты тіей важкої праці. Найважче йому довелося тоди, якъ приставлено його глядыты монастырськи кони. Винъ коней боявся дуже, але теперъ терпивъ усе...

Та зъ того ничого доброго не було, бо одно, що выинимъ себе передъ симнею почувавъ, а друге, що не знайшла його душа въ чернецтви, чого шукала. Выбувши въ монастыри чотыри роки, покинувъ його Квитка року 1804-го.

Кажуть, що се такъ було.

Одного разу послано його зъ монастыря въ Харькывъ продаты на базари дижки, що роблено въ монастыри. Поскладавъ Квитка дижки на визъ, запригъ пару воливъ, сивъ та й пойихавъ. А була осинь, и грязюка всюды чымала. То покы йихавъ до Харькова, то ще ничого, а якъ уйихавъ у городъ, то ледвидви бидни волы тягнуть. Дойихавъ до базарю, а тутъ лыха годына. Калюжа така, що, якъ уйихавъ у неи визъ, такъ и загрузъ по сами пидтоки. Гейкавъ, гейкавъ Квитка на волы,—и зъ місця не рушать. Уставъ винъ, почавъ вытягаты колеса зъ грязюки. Довго морочывсь,—ничого не зробыты. А тутъ де не

взялись хлопцы мали, позбигалысь, пизналы Квитку, поставалы навкругы та й давай галасуваты:

— „Квитка! Квитка! Квитка визь погрузывь“.

Махнувъ рукою Квитка, кынувъ на вулицы воза та й пишовъ додому на Основу. Якъ пишовъ, то вже бильше до монастыря й не вертався.

II. Середь людей.

Почавъ жыты Квитка дома, але спершу живъ такъ, якъ и въ монастыри: ходывъ по Основи зъ церковными ключами, дзвонывъ у церкви до службы й до утрени и здебильшого молывсь або кныжки божественни чытавъ. Отъ же натура людська почала сылу браты: ставъ Квитка звикаты до людей, ставъ и веселишаты. Потроху та помалу оговтався винъ помижъ свитовыми людмы, звикъ до свитовыхъ забавокъ та веселощивъ та й зробывся найлюбишымъ чоловікомъ у товариствы. И теперь (та й потимъ завсигды) залюбки винъ розмовлявъ про божественни речы, про побожни дила; помы й умеръ винъ,—стоявъ у його въ хати столыкъ зъ молитовныкомъ, та горила лампада,—тамъ Квитка молывся въ ти часы, якъ бажала того душа його. Та по-за цимъ усимъ не нештувавъ уже винъ жывого людського жыття, а самъ середъ його хотивъ буты и щось робыты.

Тымъ часомъ и кволисть його мынулася. Зробывсь винъ людною здоровою, хочъ йому й склалося одного разу нещастя. Винъ дуже завсигды любывъ огонь и

роблячы одного разу фйерверка (що паны для забавокъ палють), попалывъ соби облычче та й ослипъ на ливе око, ще й на лоби сыни плямы zostалыся.

Дуже винъ музыку любывъ и теперь усе на флейти гравъ. Оце сяде въ садку на Основи та й гра. Иноди всю ничъ такъ высидыть, граючи.

Була ще въ його одна втиха велика, Любывъ винъ театръ. А тоди въ Харькови справжнього театру не було, а такъ збиралися люде, прыхильни до того дила, та й грали. И Квитка въ тому гурти. А якъ ставъ, зъ року 1812-го, у Харькови повсякчасный театръ, то Квитку настановлено найголовнишымъ доглядачемъ за нымъ. Винъ щиро заходывся, щобъ добре се дило впорядкувати, и за його направою славетный (згодомъ) актьоръ Щепкынъ выставивъ уперше въ Харькови „Наталку Полтавку“ Котляревського.

Була на театри одна актриса, на призывще Прерженьковська, дуже вродлива. И впала вона въ око Квитци, а Квитка їй. Закохався винъ у їй. Та мати (батько тоди вже вмеръ), велика пани, не попустила, щобъ сынъ оженився не зъ панною пышною, а зъ актрисою. Посумувавъ трохи Квитка, одначе матери послухавсь.

Року 1812-го, за Квитчынымъ приводомъ, засновано въ Харькови „Общество Благотворенія“,—таке товариство, що мало пособляты вбожчымъ людямъ та вчыты диты. Квитка бувъ головою того товариства и дуже дбавъ, щобъ завести школу про дивчатъ. Школу

заведено, и почато набираты туды дивчатъ убогихъ— зъ мойкы, мищанськихъ бидныхъ дивчатоеъ, що гонялы по вулицяхъ. Та грошей було мало, не вистачало на справу. Харькивськи пань дали кошты на школу, и тоди вже стали въ ій вчыты самыхъ паньскихъ дитей. Це була перша жиноча школа въ Харькови. Трохы згодомъ (року 1818-го) зъ тіей школы зроблено „Институтъ благородныхъ дѣвиць“. Квитка багато клопотавсь коло тіей школы й коло того институту, багато положывъ тамъ своєї праці й своїхъ грошей.

Ще попередь, року 1805-го, засновано було въ Харькови найвыщу школу—университетъ. Квитка сприявъ тому ділови и радивъ, що воно сталося. Тоди найхало до Харькова багато разумныхъ та вченыхъ людей—прохвессоривъ (учителивъ) до университету. Зъ промижъ тыхъ прохвессоривъ бувъ одинъ, на призывще Гонорський. У його сходылыся знайоми люде чытаты разумни книжки та про чытане розмовляты. На тыхъ чытанняхъ бувавъ и Квитка. Ого жъ Гонорський та Квитка та ще одинъ добродій надумалы выдаваты въ Харькови мисяшникъ и почалы його выдаваты зъ року 1816-го. Звався той мисяшникъ „Украинскій Вѣстникъ“. Що мисяця выходило його по книжци, и въ тихъ книжкахъ друковано усяки писання: оповидання, вирши та розвыдкы про нашу старовину. Тамъ и Квитка де що напысавъ про свій институтъ. Трохы згодомъ почалы тамъ друкуваты творы и по-укра-

иньському, наприкладъ, — тамъ надруковано вперше гарну казку, чы байку, Петра Артемовського-Гулака, що бувъ найстаршымъ надъ університетомъ. Байка звалася: „Панъ та собака“, и въ ій описано, якъ було жыты крипакамъ. „Українскій Вѣстникъ“ выдавано тры роки: 1816, 1817 та 1818. Але року 1817-го Квитка одкынувся одъ того гурту и вже не бувъ выдавцемъ мисяшныка: його обибрано повитовымъ маршалкомъ Харківськымъ, то казавъ, що йому ніколи доглядаты за виданнямъ. А про те винъ не покидавъ писаты дещицю и друкувавъ свои писання то въ „Українскомъ Вѣстникѣ“, то въ другому виданні, що почало выходыты въ Харькові.

Оттоди жъ то, кажуть, нібы Квитка й иньсю самъ про себе склавъ и на голосъ іи положивъ:

Прийшовъ Грыць, зажурывся

Та и въ ченци пострыгсь...

Тилькы, хто його знае, чы справди винъ іи склавъ, а кажуть, що іи спивалы спиваки у Квитчыного брата Андрія. Бувъ бо то панъ великый (згодомъ винъ губернаторомъ бувъ) и живъ пышно, то й спивакивъ державъ.

Бувъ тоди Квитка вже немолодой: було йому сорокъ рокивъ, а й доси не знайшовъ винъ собі подружки и пробувавъ парубкуючы. А доводилось йому частенько въ иньститутіи буваты, бо йому жъ тамъ дило було. Ото й зазнайомився винъ тамъ зъ однією вчителькою, що звалася Гадна Грыгоровна Вульфивна. Сподоба-

лись вони одне одному та й подружилися року 1821. Хочь мати й не впадобала сього подружжя, та не було чого робити, бо Квитка бувъ уже не молоденький хлопчыкъ. Почалося Квитци жыття тихе та любе. Не пышны й не великы будынкы въ його булы (усього дви свитлыци —вельченька й меньша), а жылося въ ихъ молодымъ нашимъ привитно, та впокійно та щасливо.

Жинка Квитчына була людина розумна, освичена и дуже любила свого чоловіка. Спершу вона все намовляла його, щобъ перейхаты до Петербургу, бо звывла жыты по столыцямъ и нудылася въ Харькови. Але Квитка, люблючы свій край, того не схотивъ.

Квитчына жинка ще першъ читала дещо зъ пысаннивъ свого чоловіка и теперь умовляла його, щобъ ище пысавъ. А тутъ и приятели деяки знайшлыся таки, —и ти радють пысаты. Послухавсь Квитка та й почавъ пысаты оновидання, вирши, драматычны творы та инше. Въ ихъ винъ пысавъ про Украйну, про її старовину, про деяки харькивськы справы, про тодишне панство харькивське, онысуючы, якъ воно живе й що робить. Побачыть що негарне та й оныше, щобъ имъ соромъ було людей та не робылы такъ бильше. А ти сердюця та дошкулять йому за те.

Пысавъ Квитка все це по-московському и посылавъ друкуваты въ Петербурхъ. Тамъ його й друковано по всякыхъ журналахъ та збиркахъ, читано и дуже хвалено, та ще й дали Квитку заохочувано, щобъ пысавъ.

И Квитка пысавъ багато и дававъ до друку такимъ знайомымъ, що выдавали книжки, або инши яки выдання. И велаывся Квитка тмы своими пысаннямы промижъ панствомъ не трохи. Кращи зъ тыхъ його пысаннявъ оци: „Панна Сотныкова“, „Знахарь“ та деяки розвидкы про нашу старовину. Та все те мало хто теперь чытае, хочъ за тыхъ часивъ воно й дуже декому подобалося. Такихъ пысаннявъ, якъ оти Квитчины, скризъ було багато, та й забуто ихъ уся. А славенъ Квитка й доси не семы пысаннямы, та й не тмы „Благотворительными Обществами“ та инстытутами, що винъ заводывъ, а славенъ винъ своими украинськымы повистаымы. Отъ про ихъ [redacted] тму дали.

III. Украинськи пысання.

Одного разу Квитка розмовлявъ зъ оиньськымъ пысьменныкомъ и прохавъ його нашому щось жалибне й поважне. Але тавався, казавъ, що не можно, бо мова украинська така соби вдалася, що до того не здавався. И иньською мовою тилькы й можно наче бть то про смиховину пысаты, а про поважне та про жалибне не можно пиякъ, — ничого путнього не скомпоуешъ.

Квитка зъ тымъ не згодывся. Винъ знавъ, що украинська мова така сама, якъ и всяки инши мовы, мае свою сылу, свою красу, неможно по-нашому смиянца, по-нашому й плакаты. И винъ сказавъ, що

самъ напише таке, що будуть надъ йимъ людѣ плакаты. И справди написавъ повѣсть „Маруся“.

Землякамъ, якъ прочитавъ її Квитка, вона дуже вподобалась; вони почали прохаты Квитку, щобъ на друкувавъ її. Винъ додавъ до неї ще два оповѣданья: „Салдацькый патреть“ та „Мертвецькый Велыкдень“ и все те надрукувавъ однією книгою року 1834-го, назвавши ту книгу: „Малороссійскія повѣсти, разказанныя Грыцькомъ Основьяненкомъ“. Се винъ такъ самъ себе підписувавъ Основьяненкомъ, що на Основи живъ,—таке имѣя собі литературне (письменницьке) прибранъ. Се часто такъ письменники роблють, що якъ свого призывща підъ своїми творами підписувати не хочуть, то підписують яке вигадане, и звѣдѣя воно—*псевдонимъ*.

У повѣсти „Маруся“ описувано долю тїи дивчины Маруси, писано й про її жениха Василя, та про батька Наума Дрота та про матирь. Позывкали доси люде читати про панивъ та, про всяки панськи речи. А тутъ писавъ Квитка про неписьменного простого хлибороба. Писавъ про те, якъ той хлиборобъ живе и що робить, и якъ на серци винъ почуваетьця. Все те описавъ Квитка такъ, якъ воно саме есть, и таке все гарне було въ Квитчиному оповѣданнї, що якъ читаешъ, —здаецьця тоди любый свить божый ще любишимъ. Оповѣдавъ Квитка про Наума Дрота зъ живкою, про ихъ побожне жыття, про ихъ добри дїла; описувавъ Марусю зъ Васылемъ та те, якъ вони щиро

та любо кохалыся. И така та Маруся въ Квитчыному описови гарна була, мовъ весна молодая. Здаецця, наче Квитка не про Марусю зъ Васылемъ оповида, а про насъ самихъ каже, про нашу весну молодую, про тее молодее кохання; описуе Квитка горе Наумове, а здаецця, що це винъ наше власне горе пры старо-щахъ згадуе. И все те було напысано такимъ поваж-нымъ, щырымъ словомъ, такъ любо; мовъ бы то не пысання було, а була то писня щыра та жалибна,—мовъ срибло дзвенило. И, якъ прочытали землякы Ма-русю, то й справди заплакалы, не вдержавшыся. Пла-калы вони надъ Марусею и надъ батьковымъ та Ва-сылевымъ горемъ. Та, плачучы, чулы вони, що мовъ якось краще, святише ставало въ ихъ на души, якъ бачылы вони передъ себе тую Марусю, того Наума безпачасного,—таки гарни ти люде булы.

И хто жъ ти люде, що надъ ймы такъ плакалы? Пышны паны, чы панночкы тендитни та шлихтовани? Ба ни! Булы то ти сами мужыкы, що ходылы въ сирыхъ святахъ за плугомъ, сіялы, косылы, молотылы, постачаючы всякъ хлибъ; булы то прости сільськы дивчата й парубкы. Чыстенько прибранному панству тодишньому и на думку не спадало, щобъ тии мужыкы могли такъ саме почуваты, кохаты, порыватыся до свиту и виддаваты свою душу за-для высокыхъ дилъ добра й правды. А Квитка прыйшовъ и зазирнувъ у розумъ, у душу, въ сердце сьому мужыкови, сьому „простому, чорному“ народови, и показавъ той розумъ,

ту душу, те сердце, яки вони є. И кожний, хто мавъ душу живу и розумъ непопсований, бачывъ, що й людѣ въ сирякахъ таки сами людѣ и варті такои са-мои повагы до ихъ, якъ и вси инши людѣ. И такимъ ото робомъ повистъ „Маруся“ та инши таки, якъ вона, повисти навчали нашихъ освиченишыхъ людей знаты народъ робочый и любыты його.

На се, може, хто скаже: „Стривайте! якъ же се такъ? Адже тієи Маруси зъ Васылемъ, іи батька й матери зовсимъ не було, и усе це Квитка самъ собі выгадавъ. Усе це казка та й годи. Якъ бы було напысано про такихъ людей, що справди жылы и такъ робылы, а то выгадки“!

На се я скажу такъ.

Правда, що ни Наума зъ жинкою, ни Маруси зъ Васылемъ, ни усихъ иншихъ людей, що въ Квитчиній повисти описано, не було николи. Але те, якъ ти людѣ думаютъ, якъ на серци почувующця, ихъ жыття, уся ихъ доля—се таке, що воно трапляецця зъ тысячами людей, а Квитка усе те взявъ та й зибравъ докупы; зъ усього того, що винъ бачывъ у жытти, винъ скомпанувавъ те жыття, якимъ живутъ Наумъ, Василь, Маруся. Винъ не выгадавъ те, чого не буває и не може буты, а каже про те, що справди бува на свити, винъ своихъ людей—Марусю, Васыля, Наума—не выгадавъ, а *створывъ* зъ справжнихъ живыхъ людей. Черезъ те такихъ письменныкивъ, якъ Квитка, звать грецькымъ словомъ *поэты*, то бъ то по на-

шому — *творци*, а пысання ихъ звуть *поэзією*, *поэтычнымы пысаннямы*.

Зъ поэтычныхъ пысанныхъ таке саме добро, якъ и зъ науковыхъ. Отъ скажемо такъ, що вчений чоловікъ схоче розсказаты намъ про жыття хлиборобивъ у якому краю. То винъ вызьме не одного хлибороба, а тысячи, чы й мильйоны, довидаецця, скільки вони працюють, яка въ ихъ земля, якъ вони нею порядкують, який у ихъ хлѣбъ родыть, скільки вони заробляють, скільки податкивъ платють, скільки нездужають на яки хворобы, у якихъ хатахъ живутъ и таке инше, и зъ усього цѣого выведе пересичный, середній рахунокъ, що нидъ його бильше або меньше пидходить усякій хлиборобъ. А поэтъ, дывлячысь на тыхъ хлиборобивъ, змалюе намъ словами и ту хату, де хлиборобъ живе, и ихъ йжу, и одежу, и прыгоды жыття хлиборобьского, появыть передъ нами и думкы та почування, бажання, надїи, яки середъ тыхъ хлиборобивъ панують. Зъ такихъ поэтычныхъ оповиданнивъ ще, може, краще, ніжъ изъ науковыхъ, довидаемося про жыття тысячъ людей, про ихъ вымагання й потреби, про те гарне й лыхе, що середъ ихъ е, про ихъ радости й горе. Лыхе огудимо, за гарнымъ слідкомъ будемо йти, а, може, ще пидемо й пособыты нещаслывымъ. И любо намъ дуже все те чытаты, якъ любо писню спиваты, бо въ кожного зъ насъ у души е порывання до поэзіи.

Теперь знову про Квитуку.

Не всімъ до вподоби припали нови його писання. Були таки людци, що голосно казали, мовъ бы то по-нашому, по-українському, не треба писати, бо це мова мужыча, хамська. Глузуючы зъ Квитки, таки людя дякували йому, що написавъ книгу за-для ихъ лакеивъ. Мовъ бы то: таке ка-зна що написавъ, що тильки мужыкамъ—лакеямъ и читати! Хочъ лакеи, мужыки, таки жъ людя, якъ и вси, и йимъ треба читати гарне, те, що и всімъ. И то були й таки людци, що не тямыли мовы нашої и не знали, якъ нашъ народъ живе, та який винъ е. И гудыли те, чого не знали, докоряли за те, чого не тямыли. Ще не друкувавши своєї „Маруси“, Квитка знавъ, що се буде, и черезъ те про-такихъ людцивъ написавъ оповидання „Салдацький патреть“.

Тамъ винъ розкаже, якъ маляръ, намалювавши салдату, схотивъ довидатись, чы добре змалёвавъ. Повизъ того патрета на ярмарокъ: тамъ людей багато, подивлюющя та й скажуть, чы путяще, чы ни. Все дивылись та й не могли пизнати, що змалёване,—думали, що живый салдате. Тилько Терешко—швець сказавъ и показавъ, що чоботы не таки змалёвано. Маляръ послухався швеця, бо швець знающя на шевстві; винъ перемалювавъ чоботы. Бачучы, тоди швець, що доладу його слово, та й роспындывся: думавъ, що винъ не въ самыхъ чоботяхъ, а и у всьому иншому шунуть, та й каже, що й „мундеръ не туды дывыщя: треба, щобъ рукава ось такъ“...—

„А зась не знаешь?“—обизвався маляръ; „швецъ знай свое шевство, а у кравецьтво не мишайся!“

Отакє напысавъ Квитка отымъ пысачкамъ, що не тямылы ничого вкраиньськыхъ пысаннявъ, а гудылы йихъ саме такъ, якъ швецъ гудывъ кравецьку справу, а ничого не тямывъ у ій. И тоди всяке розумне, чытаючы „Марусю“,—плакало, а чытаючы „Салдацькый патреть“,—сміялося.

Напысавъ Квитка ще повість и найменувавъ іи: „Добре робы, добре й буде“. У тій повисти оповидає винъ про те, якъ одынъ селянинъ, Тыхонъ Брусь, за голодного року вызволивъ одъ смерты все село. Тутъ навчає Квитка, якъ треба людемъ пособляты одынъ одному та запобигаты лыхови власною сылоу, а не дожыдатися, покы галушкы зъ неба падатымуть.

Въ повистяхъ „Конотопська видьма“ та „Отъ тоби й скарбъ“ Квитка онысє тыхъ нерозумныхъ людей, що вирють усякій нисенитныци про видѣмъ, та про скарбы та про инши забобоны. Люды вирють усе, бо темни, неосвичени, а вирыты въ це—дурныця. И оци тры повисти выдавъ Квитка однією кныгою року 1837-го, и тежъ чытано ихъ залюбки.

Року 1838-го выдавъ Квитка повість „Козыръ — дивка“. Тутъ онысє винъ неправедныхъ суддивъ, якъ вони хабари зъ людей бралы и неповинного парубка на Сибирь прысудылы, а його дивчына, розумна та смилыва, вызволыла його. За сю кныжку вже й судди

на Квитку росердылыся, казалы:— „Мы хабаривъ не беремо, — то винъ неправду каже...“

Опричь того, Квитка напысавъ багато ще повистей та оповиданнявъ (усього винъ ихъ склавъ п'ятнадцатеро). Осъ якъ вони звуця: „Перекотыполе“, „Божидиты“, „Пархимове снідання“, „На пущення, якъ зав'язано“, „Сердешна Оксана“, „Купований розумъ“, „Пидбрехачъ“, „Щыра любовъ“.

Въ „Перекотыполи“ Квитка навчає не робити ніякого злого дила. У „Божыхъ дитяхъ“ навчає, що треба сиротамъ пособляти. У „Сердешній Оксани“ оповидає, якъ охвицеръ запаастывъ сельську дивчину. У „Пидбрехачи“ навчає, щобъ николи людѣ не брехали.

Тямущи людѣ дуже хвалили Квитчини украинськи пысання. Одынъ такъ казавъ, що мижъ тогочаснымы пысьменныкамы, що пышуть повисти, Грыцько Основьяненко (Квитка) певне „одынъ зъ першыхъ талантивъ не то въ Россіи, а й по за Россією“, а його „Маруса“ така гарна, „якъ и всякій невмырущый твиръ чудовои старовины“ *).

Опричь того, Квитка пысавъ ище й таке, що грають на театри: „Сватання на Гончаривци“, „Щыра любовъ“, „Бой жинка“. Зъ цихъ творивъ „Сватання на Гончаривци“ и доси грають.

Квитка розумивъ, що народови треба бутѣ освиченымъ. А щобъ тая освита була добра и корыстна,

*) Дывысь у журналі „Современныкъ“ року 1838-го, томъ 12, боки 64—66.

то треба, щобъ їи подавано ридною мовою. У своєму оповіданні „Кунований розумъ“ винъ описує, якъ батько виддавъ свого сына до науки, а той вивчывся не на добре, а на лыхе; одбивсь одъ симѣи, одъ ридной мовы, не ставъ и батька поважаты, не порозумишавъ, а зробывся дурнемъ. Такои освиты Квитка не любивъ, бо це не освита, а запаморочення. Черезъ те винъ хотивъ податы народови таки книжки до чытання ридною мовою, щобъ винъ мигъ засягты зъ ихъ науки.

Спершу винъ напысавъ и надрукувавъ року 1839-го книжку „Лысты до любезныхъ землякивъ“, а въ їй описувавъ простымъ людямъ державный ладъ у Россіи и навчавъ, якъ треба жыты, щобъ усе добре було. Задля нашихъ часивъ ся книжка вже негодяща, бо теперъ порядки вже не таки; але Квитка пысавъ такъ, якъ можна було тоди про се пысаты. Ще кажуть, Квитка напысавъ по —украиньському Исторію Украины (про те, якъ у нашому краи въ старовину було) та Священну Исторію. Та сихъ книжокъ не надруковано, и, де вони подилися, —невиdomo.

IV. Останни роки.

Харькивськымъ повитовымъ маршалкомъ Квитка бувъ ажъ десять рокивъ (покинувъ службу 1828 року); зъ року 1832 його обибрано „совистнымъ суддею“, —винъ имъ бувъ девять рокивъ; року 1840 обибрано його головою судебной палаты Харьковськой.

Ще зъ 1829 року Квитка почавъ жыты на сели Основи въ свойй хати. Жывъ винъ такъ. Шо дня вранци ихавъ винъ у Харькивъ на службу, а жинка Ганна Грыгоровна зоставалась дома та й дожыдала, помы винъ вернецьця. Службою винъ не гребувавъ и завсигды приыздывъ на неи уранци у девьять годынъ, а въ четири выходывъ зъ палаты. Одного разу засыдивсь винъ писля чотырѣхъ годынъ. А кучерь його, шо привизъ його сюды, ждавъ-ждавъ, росердивсь та въ палату та до Квитки: „А чого се вы, пане, тутъ сыдыте? Чы вамъ тутъ домивка, чы що, щобъ засыдуюватысь! Вже видколы коней морозю. Ходить, а то заразы поиду самъ“.

Ничоро не сказавъ Квитка, —установъ, зибрався та й пишовъ за кучеромъ.

Поводывся Квитка завсигды зо вейма дуже просто, а съ цымъ кучеромъ особливо. Ото було йидуть иноди влитку изъ службы Квитка зъ кучеромъ. Спека страшенна.

— „Душно!“ — каже кучерь.

— „А душно!“ — говорыть Квитка.

А кучерь навча:

— „А вы бъ скинули мундыра, — лехше буде. Гий бо скинули бъ, а то спечетесь“.

И заразы зупыня коней. Смыда Квитка мундырь, а кучерь чумарку та й йидуть уже не по-паньскому, а по-простому, роздягшыся,

Ото доидуть до базарю:

— „А тпру!“—каже кучерь и боной спыня.

— „Чого ты?“—Квитка пытаецця.

— „Та“,—каже кучерь,—„треба мині чумарку купыты, нате лышъ вижкы, подержте“.

И ото чымалый уже панъ, голова судовои палаты, сыдыть безъ мундыру та держыть вижкы, та й дожыда, покы кучерь чумарку купе. А кучерь не дуже й поспышаецця. Оце перекрыда, перекрыда чумаркы, дали ще прынесе до пана:

— „А гляньте, пане, чы добра чумарка?“

Подывыцця Квитка,—

— „Добра“, каже.

— „Добра то добра“,—говорыть кучерь,—„та до рога. Пиду ще поторжуся!“

И ото пиде и зновъ торжыцця, а Квитка жде. Ждавъ-ждавъ, ажъ покы сторжывсь кучерь, купывъ чумарку. Сивъ кучерь, поихалы.

— „А що“,—каже кучерь,—„якъ винъ одурывъ мене на чумарци? Чы не вернуцця?“

Квитка говорыть:

— „Та, може, жъ и не одурывъ“.

— „Ге! може! хыба то вже й такъ, якъ „може!“,—говорыть кучерь.

— „Та ни“,—каже Квитка,—„не одурывъ, певне не одурывъ“.

Йидуть дали. Колы кучерь зновъ зупиня кони.
Пытаецця Квитка:

— „Чого ты?“

— „Та ось“,—каже кучерь,—„иде зъ нашихъ.
Гей, слухайте, добродію!“

Той добродій, що йде, озыраецця, а кучерь йому
гука:

— „Сидайте, пидвеземо!“

— „А хто се?“—пытаецця Квитка.

— „Та“,—говорить кучерь,—„у васъ же въ па-
лати служе“.

И ото сида й той пысарчукъ. И того направить ку-
черь скынута мундира, та такъ и йидуть Харьковомъ.

Пидвезлы пысарчука, выихалы зъ Харькова та
швыдко й на Осаову прыбиглы. Тамъ уже Квитку
дождала Ганна Грыгоровна. Заразъ обидъ удвохъ
тыльки, бо дитей у нихъ не було.

Любывъ Квитка исты стравы прости вкраиньски та
й живъ винъ по-просому. Усе багачтво, що видъ
батька спадщина була, виддавъ винъ братови стар-
шому, велькому панови. Братъ йому дававъ тыльки
трохы грошей на прожытокъ;—ото зъ тыхъ грошей та
зъ службы Квитка й живъ, живъ просто и багачтва
не бажавъ.

По обиди йшовъ Квитка у свою хату—була въ
його окремна своя свитлычка. Отоди найкращый часъ

Йому бувъ, бо сидавъ винъ та й пысавъ свои повисти та оповидання. У хати то тамъ, то тамъ стоялы столыкы, а на йихъ каламари,—де схочецьця Квитци, тамъ сяде й пыше. И такъ ажъ до вечера. А ввечери, що напысавъ, несе до жинкы чытаты.

У всіхъ пысанняхъ жинка дуже йому пособляла, бо була розумна та освичена. Оце переслуха вона та й каже, що оте гарно напысавъ, а те ни. Отутъ такъ або такъ обминьты треба.

Квитка слухавсь ии та й одминявъ такъ, якъ вона казала.

А якъ що не було свого чытаты, то чытали вдвохъ чужи кыжкы, бо обое любылы чытаты дуже. Дитей у йихъ не було, и вони журылысь тымъ. За те Квитка дуже любывъ чужыхъ дитей и, де побачыть ихъ, разъ заведе зъ йимы таки играшкы, що диты, хочъ и незнайоми, одразу його улюблять.

Иноди, зридка, заиздылы родычи або такъ знайоми. Часомъ заиздылы до його люды зъ иныхъ мистъ; вони чытали Квитчыны пысання, улюбылы йихъ и оце прыиздылы подывытыся на того, хто йихъ напысавъ. Заходыла молодижъ, студенты, що тежъ поважалы його пысання. Бувалы украиньскы пысьменныкы: Петро Артемовський-Гулакъ, Метлыньскый, Корсунъ, Костомаровъ. У Харькивъ Квитка въ гостыну не издывъ, бо те панство йому не подобалося, а цыхъ гостей радый бувъ витаты, бувъ зъ йимы веселый та говиркый та

любязный, иси, хто його знавъ, уси його любылы, и стари, и молоди й диты.

Отакъ и живъ собі винъ на Основи.

Жывучы на Основи, зазнайомывся Квитка зъ украиньськымъ пысьменнымъ Евгенемъ Гребинкою. Евгений Гребинка пысавъ гарни байкы, а року 1838 намыслывъ выдаты збирку зъ украиньськихъ творивъ. Гребинка живъ у Петербурси. Ото винъ и напысавъ до Квиткы: — „згадавъ, що у мене є зо дви, чы зо тры прыказокъ, та є знайомий чоловікъ Котляревський, та ще може зо два такихъ, що пышуть хрыстьянською мовою, та й кажу собі; а нехай я поклонюсь добрымъ людямъ та зберу невеличый „Збирночокъ“ — нехай собі (винъ) ходыть по билому свитови, хай потиша землякивъ. Еге, такъ? Такъ я до васъ зъ прошеннямъ: будьте ласкави, пане Грыцьку, прышлите який небудь казень — люблячому та шануючому васъ землякови Е. Гребинци. Чы не можете здобути чого по — вкраиньському у Гулака-Артемовського?“

Квитка бувъ дуже радый пособиы Гребинци и одпысавъ йому, що прышле свою повистъ „Океану“. Ще казавъ, що добре було бъ, якъ бы зробыты вкраиньскый журналъ.

Журналъ — се таки книжки, що выходять пидъ однимъ назвыщемъ що-мисяця або що-пывмисяця, або що. У тыхъ книжкахъ друкуюцца усяки творы — и наукови, и повисти та оповидання, и вирши.

Вкраиньського журналу не було. Ото жь Квитка й хотивъ, щобъ винъ бувъ

Гребинка видпысавъ йому на се такъ;— „А, мабуть, то мало и я зрадовавсь, якъ получивъ одъ васъ одвѣтъ, мій коханий паночку! Бо бачите, я хочъ и мавъ васъ за доброго чоловіка, та все-таки не знавъ вашої натури, думавъ и такъ и сякъ, и теє и сее. Жду и не диждусь „Оксани“. И спокою нема одъ нашихъ хлопцівъ; а ихъ такы тутъ є зъ московський десятокъ! Якъ я їмъ сказавъ, то тилько и речи: „а що, приїхала?“— Я їй гримну на нихъ: „Та, кажу, що ни! одчениця видъ мене! „То вони їй пидуть, сердешни, носы повисывшы, мовъ ти лелеки; далеби, що правда!“

Дали Гребинка пысавъ про те, що одынъ петербурський пысьменникъ згожуєця выдавати вкраиньський журналъ книжками чотыри разы на рікъ, а доглядаты за тымъ буде Гребинка.

Квитка дуже зрадивъ тому, та не надовго: дило чомусь не збылось, и вкраиньський журналъ не выдавася. А Гребинци Квитка пославъ свою повість „Сердешна Оксана“ та два оповидання: „Пархимове снідання“ та „На пущання, якъ завязано“. Усе те Гребинка року 1841 надрукувавъ у своєму збиранику, що звався „Ластивка“.

Отъ же Гребинци давно вже кортило побачыты Квитку та поговорыты зъ їмъ. А якъ ихавъ Гребинка на Украину, то заихавъ и на Основу. Йидучы зъ

Харькова на Основу, Гребинка все розмовлявъ зъ поштаремъ про Квитку и дуже радивъ, що Квитка такъ уславився, що його й простый поштарь знае. Приихали на Основу, сидѣхали до будыночка, що въ йому Квитка живъ. Дивыця, — вѣсно одчынене, а биля викна сидѣть старый чоловикъ у темному сюртуци, у зеленій жилетци; облычча въ його повне, кругле, и одно око мало не зовсимъ заплющене, — слипе, за те друге швидко та бачуче. Облычча въ старого прязне та ввичлыве. Сидѣть винъ та й чыта книгу. Гребинка й пытаецця:

— „А чы дома папъ Основьяненко?“

А дали роздививсь, ажъ се Квитка й е, тоди якъ скрыкне:

— „Здоровъ, батьку Грыцьку!“

Квитка, не посмишаючысь, положывъ книгу, перехылывся зъ викна, зрадивъ та й пытаецця:

— „А чы не Гребиночка?“

— „Вона, вона!“ — каже Гребинка.

Зрадивъ Квитка Гребинци дуже, повивъ заразы у хату. И скільки день прогостювавъ у його Гребинка, и дуже вони одиный одного улюбылы и потимъ, якъ поихавъ Гребинка у Петербурхъ, ще довго листувалыся, — листы одиный до одного писалы.

А то одного разу сидѣть Квитка удвохъ изъ жинкою дома та й розмовляють. Колы приносять листа. Розгорнувъ Квитка, „Господы милостывый“! каже, „се жъ по-нашому“!

Глянуть, — а въ лѣсти вирши до Квитки. Вирши
ось яки:

До Основьяненка.

Бьютъ пороги; мисяць сходять,
Якъ и перше сходывъ...
Нема Сичи, пропавъ и той,
Хто всимъ верховодывъ!
Нема Сичи, очереты
У Днипра питають!
„Де то наши диты дилысь,
Де вони гуляють?
Чайка скыглыть, литаючи,
Мовъ за дитьмы плаче;
Сонце гріе, витерь віе
На степу козачимъ.
На тимъ степу скризъ могылы
Стоять та сумують:
Питаюцьця у буйного:
„Де наши панують?
Де панують, бенкетують?
Де вы забарылысь?
Вернитесь!.. Дывытєся, —
Жыта похылылысь,

Де паслися ваши кони,
Де тырса шумила,
Де кровъ ляха, татарына
Моремъ червонила...

Вернитесь!..."

.

Слава не поляже;

Не поляже, а роскаже,

Що діялось въ свити,

Чи́я правда, чи́я кривда,

И чи́и мы дити.

Наша дума, наша писня

Не вмире, не загине...

Отъ де, люде, наша слава,

Слава України!

Безъ золота, безъ каменю,

Безъ хитрой мовы,

Бо голосна та правдыва,

Якъ Господа слово.

Чы такъ, батьку отамане?

Чы правду спиваю?

Эхъ, якъ бы то!.. Та що й казать,

Кебеты не маю!

.

„Не потурай!“ може скажешъ,
Та що зъ того буде?
Насміюцця на псаломъ той,
Що выллю слъозамы;
Насміюцця! тяжко, батьку!

.

Поборовся бъ
Якъ бы малось слы;,
Заспивавъ бы,—бувъ голосокъ,
Та позычки ззили...
Оттаке то лыхо тяжке,
Батьку ты, мій друже!
Блужу въ снігахъ та самъ собі:
„Ой не шумы, луже!“
Не втну бильше. А ты, батьку,
Якъ самъ здоровъ знаешъ;
Тебе люде поважають,
Добрый голосъ маешъ;
Спивай же имъ, мій голубе,
Про сичъ, про могылы,
Коли яки насыпалы,
Кого положили.
Про старыну, про те диво,
Що було, минуло...

Утны, батьку, щобъ нехотя
На ввесь свить почувлы,
Що діялось въ Украини,
За що погыбала,
За що слава козацькая
На всимъ свити стала!
Утны, батьку, орле сызый!
Нехай я заплачу,
Нехай свою Украину
Я ще разъ побачу;
Нехай ще разъ послухаю,
Якъ те море грае,
Якъ дивчына пидъ вербою
Грыця заспивае;
Нехай ще разъ усмихнецца
Серце на чужыни,
Поки ляже въ чужу землю,
Въ чужій домовини“.

Чытае Квитка, — сердце такъ и щемытъ; гляне, а
жинка вже хусточкою очи втыра. Прочытавъ Квитка
та й каже:

— „Отъ се такъ! хтось мудро напысавъ и всю
правду спысавъ. Хто жъ такый?“

Глянулы, ажъ пидъ виршамы пидписано: *Пере-
бендя*. Вгадуй же його, що и хто воно таке. А

знаты хочецьця, бо дуже сподобалыся Квитци ти вирши, и хочецьця йому звистку до того *Перебенди* послаты, та якъ обизватись? Куды? черезъ кого? Ничого не знае.

Колы се трохи згодомъ присыла Тарасъ Шевченко Квитци свого *Кобзаря*. Отоди вже Квитка догадавсь, що то Шевченко до його вирши напысавъ, а такъ тилькы пидпысавсь *Перебендею*. Зрадивъ Квитка, почавъ *Кобзаря* чытаты, и сподобавсь вивъ йому дуже. Тоди Квитка й напысавъ до Шевченка листъ, а въ йому казавъ.

— „Кныжки якъ розгорнувъ,—дывлюсь, *Кобзарь*, та вже дуже вычитаний. Дарма! я його прытуливъ до серця, бо дуже шаную васъ, а ваши думкы крпико лягають на душу. А що *Катерына*, такъ такъ, що Катерына. Гарно, батечку, гарно! Бильшь не вмію сказаты. Оттакъ то москалыкы военни обдурюють нашихъ дивчатокъ! Спысавъ и я *Сердешну Оксану*,—отъ, точнишенько, якъ и ваша *Катерына*. Будете чытаты, якъ панъ Гребинка выдрукуе. Якъ то мы одно думалы про бидныхъ дивчатокъ та про бузови-ровыхъ москаливъ... Ни, вже такъ, що ваши думкы! Прочытаешъ и по складахъ, и по верхахъ, та вып'ять спершу, а серце такъ и йока! И вирьте, що шаную васъ дуже“.

Тилькы вже невидомо, чы пысавъ Шевченко ще що до Квиткы...

Тымъ часомъ Квитка вже переихавъ у Харьковъ, бо такъ йому ближче було до службы. Отъ же не веселе йому тутъ жыття було. Паны харьковськи не дуже його любылы за те, що винъ у своихъ книжкахъ описувавъ, якъ вони дещо погано робылы. Вони його все то тымъ, то тымъ дошкулялы. А тутъ ще й хворый винъ усе бувъ,—де дали все старивавъ, то й здоровья меншало.

А про те робыть Квитка не покидавъ. Уже казано, що року 1842 напысавъ винъ „Коротку святу исторію“, а дали заходывсь ще напысати таку книгу, де бь простою та кожному зрозумілою украиньською мовою выложено було законы, щобъ простый чоловікъ ти законы знавъ, проты їхъ ничого не робывъ и не пидпадавъ за те ни пидъ яку кару. Отъ же не мигъ зробыты ничого съ тымъ диломъ, бо 28 липня року 1843 винъ занедужавъ тяжко такъ, що не мигъ и звестися. Одынадцять день лежавъ винъ хворый. Бачучы, що прыйшовъ йому часъ умыраты, спокійно прыготовывсь винъ до смерти. Все жыття винъ бувъ побожною, чесною та доброю людыною, тымъ то й спокійна була йому смерть. Коло його, биля лижка стояла горемъ побыта жинка, близькіи друзи та родычи, а мижъ ймы украиньський пысьменныкъ Петро Артемовський-Гулакъ. Жаль великый обнимавъ усихъ, бо бачылы вси, що вмирае гарна людина, вмирае пысьменныкъ, що багато добра зробывъ своему рідному краєви. У всихъ на очахъ булы слёзы, тилькы

Квитка самъ бувъ спокійный. Знавъ бо винъ, що все зробывъ за жыття, що мигъ зробыты, и, якъ змигъ, служывъ ридній земли. И тыха була його смерть на жинчынныхъ рукахъ, помижъ родычывъ та друзивъ...

Се було року 1843 серпня 8-го въ пять годывъ оповдни.

Сумно та невесело вдарывъ дзвинъ на высокій дзвиници Харьковскій. И той сумный дзвинъ оповистывъ усимъ, що вмеръ ридный сынъ Украины, Григорій Квитка.

Третього дни ховано Квитку. Уси Харьковчане—и прости люде, и вельки паны—тысячами зійшлыся провесты Квитку до останньої осели, туды, де нема, кажуть, ни печали, ни воздыханія. Та не сами городяне тутъ були,—багато було людей и зъ близькихъ селъ, и багато було такихъ очей, що плакалы, оддаючи земли дорогого та любого покійныка.

Григорій Квитка жывъ 64 рокы безъ трьохъ мисащывъ та десятиохъ день. Черезъ девять роки въ пиеса його вмерла й жинка його Ганна Григоровна. И поховано поручъ изъ чоловікомъ.

Могилы йихъ на кладовищи на гори. Видтила выдео увесь Харьковъ, зъ його чыстенькымы будынкамы, зъ вулицямы та покрученными ричкамы. Тилькы не дывыцьця вже на його Григорій Квитка, а тыхо спыть у сырій земли. Спыть винъ, а слава його не спыть, а дила його не сплять та й роблять добро й доси.

34. Сестра Катерина—допущена въ ученич. библиотеч. народн. учил. народн. читальни и для народн. чтеній.
35. Карль Великий—допущена въ ученич. библиотеч. низш. и среди учебн. завед., народн. читальни и для народн. чтеній.
36. Заселеніе Новороссійскаго края и Потемкинъ—допущ. въ ученич. библиотеч. городск. и сельск. учил. и въ народн. читальни.
37. Друзья.
38. Дѣла Орлеанская } Допущены въ ученич. библиотеч. низш. и среднѣхъ
(Жанна д'Аркъ). } учебн. завед. и народн. читальни.
39. Славный паренъ. Допущ. въ народныя читальни и библиотеч. низш. и среди учебн. заведен.
40. Жидъ.
41. Страшная смерть невиннаго человѣка—допущ. въ народн. читальни и учительск. библиотеч. низшѣхъ училищъ.
42. О чуждѣмъ человѣкѣ—допущ. въ народн. читальни и учил. 6-ки низш. учил.
43. Новый слѣтъ—допущ. въ ученич. библиотеч. низшѣхъ и среди учебныхъ завед. и въ безпл. народн. библиотеч. и читальни.
44. Маленькіе странствующие италіянцы—допущ. въ народн. читальни, ученич. библиотеч. и для народн. чтеній.
45. Отецъ Наркиссъ и дядя Ианъ—одобрена для народн. читальни, ученич. библиотеч. низшѣхъ училищъ и для народн. чтеній.
46. О вреднѣхъ народныхъ обычаяхъ—допущена въ народн. библиотеч. читальни, учительск. библиотеч. низш. училищъ и для народн. чтеній.
47. Разсказы о доисторическомъ бытѣ.
48. Народный дворецъ—допущена въ народн. библиотеч. читальни, учительск. библиотеч. низшѣхъ училищъ и для народныхъ чтеній.
49. Гусъ и Лютеръ.
- 49(а) Бѣлый штурманъ—доп. въ учен. 6-ки среди и низш. уч. зав., въ безпл. народ. чит. и 6-ки и для чтеній въ народ. аудит.
50. Швейцарія (сокращенное изд.) Допущ. въ учен. 6-ки низшѣхъ и среднѣхъ учеб. завед., народныя читальни и для народн. чтеній.
51. А. С. Пушкинъ. Жизнеописаніе и сборникъ стихотвореній } Допущены въ народн. читальни и 3-ки низш. и среди учебн. зав.
52. Сказки Пушкина. Одобрены для тѣхъ-же читальни и библиот.
53. Три разсказа.
54. О полярныхъ странахъ—доп. въ безпл. народ. чит. и 6-ки.
55. Разсказы о жизни евреевъ—доп. въ безпл. народ. чит. и 6-ки и для публичныхъ чтеній.
56. Дидъ Евмень.
57. Джонъ Ингерфильдъ—доп. въ учен. 6-ки сред. и низш. учеб. зав., въ безпл. народн. чит. и 6-ки и для чтеній въ народ. аудит.
58. Рыжакъ. Доп. въ нар. чит. 6-ки | 59. Стихот. Т. Г. Шевченка.
60. Хижина дяди Тома—доп. въ учен. 6-ки среди и низш. уч. зав., въ безпл. народн. чит. и 6-ки и для чтеній въ народн. аудит.
61. Бесѣда о пользѣ отъ занятія пчеловодствомъ—доп. въ нар. чит. и библиотеки.
62. Михаилъ Васильевичъ Ломоносовъ.
63. Бесѣды врача съ крестьянами о заразныхъ болѣзняхъ. Доп. въ уч. 6-ки и нар. читальни 6-ки.
64. Бесѣды врача съ крестьянами о скарлатинѣ. Доп. въ уч. 6-ки и нар. чит. 6-ки.
65. Бесѣды врача съ крестьянами о брюшномъ тифѣ. Доп. въ уч. 6-ки и нар. чит. 6-ки.

66. Бесѣды ярича съ крестьянами о натуральной оспѣ. Доп. въ уч. 6-ки и нар. чт. 6-ки.
67. Бесѣда врача съ крестьянами о заразныхъ болѣзняхъ, 1) О заразныхъ болѣзняхъ, 2) О скарлатинѣ, 3) О брюшномъ тифѣ, 4) О натуральной оспѣ. Доп. въ уч. 6-ки и нар. чт. 6-ки.
68. Отважный путешественникъ Фритіофъ Нансенъ—доп. въ народ. чт. в 6-ки и для народ. чтеній.
69. Воздухъ и явленія, въ немъ происходящія.
70. Бесѣды о внутренности земли.
71. Буры и ихъ страна. | 72. Маленькій Стасъ
73. Генри Стэнли, его жизнь и путешествія.
74. Жизнь и путешествія Николая Михайловича Пржевальскаго.
75. О лугахъ и луговомъ хозяйствѣ.
76. Котуко. | 78. Добромъ все перескжизить.
77. Съ давнихъ часинъ. | 79. Другъ челоѣчества Ѳ. П. Гаазъ.
80. Біографія и избранныя соч. Н. В. Гоголя. 81. Біографія и избранныя соч. Н. В. Гоголя (сокращенное изд.). 82. Біографія Н. В. Гоголя (полная). 83. Сорочинская ярмарка. 84. Ночь предъ Рождествомъ. 85. Вій. 86. Старосѣвѣтскіе помѣщики. 87. Ссора Ивана Ивановича съ Иваномъ Никифоровичемъ. 88. Тарасъ Бульба. 89. Біографія Н. В. Гоголя (краткая). 90. Біографія избранныя стихотворенія В. А. Жуковскаго. 91. Избранныя сказки В. А. Жуковскаго. 92. Біографія В. А. Жуковскаго. 93. О глазныхъ болѣзняхъ. 94. Оповѣданія про Грицька Квитку-Основащенку. Брошюры съ № 80 по № 89 включительно доп. въ 6-ки низш. учил. и народ. читальни.

Лица, пребывающія изъ главнаго склада въ Харьковѣ, платятъ за сотню: №№ 63, 64 и 66 по 85 к., рознич. прод.—1 к.; №№ 15, 19, 21, 23, 26, 27, 29, 34, 37, 38, 45, 46, 47, 55, 56, 57, 61, 62 и 66 по 1 р. 5 к., розн. продажа—11/2 к.; №№ 49, 49 (а), 53, 54 и 94 по 1 р. 80 к., розн. прод. 2 к.; № 92 2 р. и 3 к. въ розницу, №№ 13, 14, 20, 22, 24, 25, 31, 32, 33, 35, 36, 39, 40, 72, 44, 50, 52, 58, 60, 67, 71 и 72 по 2 р. 10 к. розн. прод. по 3 к.; №№ 30 и 41 по 2 р. 75 к., розн. прод.—4 к.; № 48 и 70—3 р., розн. прод.—4 к., № 73 по 3 р. 50 к., розн. прод. по 4 к., № 43 и 68 по 4 р. розн. прод. по 5 к. № 69 и 91 по 5 р., въ розницу 6 к., № 51 и 69 по 6 р., № 90 по 7 р. и по 8 коп. въ розницу № 80 Большой сборникъ соч. Гоголя. Цѣна 35 р. сотня въ розн. прод. 40 к. экз.; № 81. Сокращенный сборникъ—10 р. сотня 12 к., въ розн. прод.; № 82 Біографія (полная)—3 р. сотня, въ розн. прод.—4 к.; № 83. Сороч. ярм.—2 р. сотня и 3 к. экз. № 84. Ночь передъ Рожд.—3 р. сотня и 4 к. экз. № 85. Вій 3 р. сотня и 4 к. экз., № 86. Стал. Пов. 2 р. сотня и 3 к. экз. № 87. Ссора 4 р. и 5 к., экз., № 88. Тарасъ Бульба 10 р. сотня и 12 к. экз., № 89. Краткій біогр. 1 р. сотня и 11/2 экз.

Сверхъ того изъ склада можно выписывать: 1) Размова про сельское хозяйство, 2-е изд. цѣна 8 к. и 31/2 коп. въ розницу, 2) Ильямина Шевченка, Лесешина челядь—3 р. сотня и 31/2 к. въ розницу; 3) про оспу, скарлатину цѣна 3 р. сотня; 4) Хашъ цѣна 3 р. сотня.

Оптовыми покупателями признаются такіе, которые выписываютъ не менѣе сотни книгъ въ совокупности хотя бы и разныхъ наименованій.

УКУПОРКА и ПЕРЕСЫЛКА НА СЧЕТЪ ПОКУПАТЕЛЯ.

Главный складъ изданій въ Харьковѣ: Ветеринарная, № 26, домъ 0-го Грамотности, Издательскій Комитетъ.

✓ 10/
4597/977

КЛ—4

В
М
Я

Г 3
9971
Цена Р.

НБ

